

## การออกหน่วยทันตกรรม ในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

พนิตานันท์ โพธิ์พงศ์<sup>\*a</sup>

### บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินสถานะสุขภาพช่องปากของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล และนำมาวางแผนการให้บริการทันตกรรม, 2) พัฒนารูปแบบการบริการทันตกรรมของทีมทันตบุคลากร โรงพยาบาลชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี และ 3) ประเมินการพัฒนาการให้บริการทันตกรรมแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จำนวน 901 ราย เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ระหว่างเดือน ธันวาคม 2563-มกราคม 2564 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงอนุมาน Paired-sample t-test กำหนดระดับนัยสำคัญที่ 0.01

ผลการศึกษาพบว่า 1) ผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 866 ราย คิดเป็นร้อยละ 90.56 รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน 85 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.44 อายุเฉลี่ย 34.42 ปี ผู้ต้องขังในแดน B มีปัญหาสุขภาพช่องปากมากที่สุด (DMFT=7.7 ซี่/ราย) ที่จำเป็นต้องให้บริการทันตกรรมอันดับแรก เมื่อเทียบกับผู้ต้องขังในแดนอื่น, 2) ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล มีระดับความรู้ในการดูแลสุขภาพช่องปากเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เปรียบเทียบก่อนและหลังการให้บริการทันตกรรม และ 3) ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ในปี 2565 มีจำนวนการเข้ารับบริการตรวจคัดกรอง (ร้อยละ 100) และการได้รับการรักษาทางทันตกรรม (ร้อยละ 72.6) เพิ่มขึ้น โดยสามารถให้บริการได้สูงกว่าค่าเป้าหมายของตัวชี้วัดกระทรวงสาธารณสุข

**คำสำคัญ :** การออกหน่วยทันตกรรม; การดูแลสุขภาพช่องปาก; ผู้ต้องขัง

\* ทันตแพทย์ชำนาญการพิเศษ โรงพยาบาลชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

<sup>a</sup> Corresponding author : พนิตานันท์ โพธิ์พงศ์ Email : olive9238@gmail.com

รับบทความ: 28 พ.ย. 65; รับบทความแก้ไข: 8 ธ.ค. 65; ตอรับตีพิมพ์: 8 ธ.ค. 65; ตีพิมพ์ออนไลน์ 2 ม.ค. 66

## Proactive Dental Care Services in Chai Badan District Prison, Chai Badan District, Lopburi Province

Panitanan Popong<sup>\*a</sup>

### Abstract

The objectives of this action research were to 1) assess oral health status among inmates in Chai Badan District Prison to plan for dental services, 2) develop a dental service model by dental personnel team from Chai Badan hospital, and 3) evaluate the dental services developed for inmates in Chai Badan District Prison. The target group was comprised of 901 inmates in Chai Badan District Prison. Quantitative data were collected from the inmates during December 2020 and January 2021. The data were analyzed using percentages, means, standard deviations for the descriptive statistics and paired sample t-test for the inferential statistics. Significant level was set at  $p=0.01$ .

The results showed that 1) The vast majority of Chai Badan District Prison inmates were males ( $n=866$ , 90.56%) while there are a few female inmates ( $n=85$ , 9.44%) with an average age of 34.42 years old. Inmates in Zone B had the highest oral health problems (DMFT=7.7 teeth)/person) and needed immediate dental services as compared to inmates from other territories, 2) the inmates' knowledge in oral health care level increased significantly at the  $p=0.01$ , when comparing between before and after receiving dental services, and 3) inmates in Chai Badan District Prison had an increase in the number of screening services (100%) and dental treatment services (72.6%), which were higher than the indicator's target set by the Ministry of Public Health.

**Keywords :** Proactive dental care services; Dental care; Inmates

---

\* Dentist, Senior Professional Level, Chaibadan Hospital, Lopburi Province

<sup>a</sup> Corresponding author : Panitanan Popong Email : olive9238@gmail.com

*Received: Nov. 28, 22; Revised: Dec. 8, 22; Accepted: Dec. 8, 22; Published Online: Jan. 2, 23*

## บทนำ

การสร้างเสริมสุขภาพช่องปากเป็นการดำเนินงานที่สำคัญในทุกกลุ่มวัยเพื่อให้มีสุขภาพช่องปากที่ดี และเกิดสุขภาพที่สมบูรณ์เชื่อมโยงกัน เป็นองค์รวมอย่างสมดุลทั้งทางกายทางจิตทางปัญญาและทางสังคม<sup>(1)</sup> การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพช่องปากที่ผ่านมาได้มีมาตรการต่างๆหลายรูปแบบ หลายกลุ่มเป้าหมาย แต่ก็ยังพบมีกลุ่มที่ด้อยโอกาสบางกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่ยังไม่ได้รับการดูแลและเข้าถึงบริการทันตกรรมเท่าที่ควร<sup>(2)</sup> นอกจากนี้ ผู้ต้องขังมีจำนวนเพิ่มขึ้นมากจากสถิติ ผู้ต้องขังในเรือนจำหรือทัณฑสถานทั่วประเทศ ในปี 2552 มีจำนวน 163,641 ราย<sup>(3)</sup> และเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 52.47 ในปี 2557 มีจำนวน 249,502 ราย<sup>(4)</sup> ผู้ต้องขังควรได้รับการดูแลสุขภาพพร้อมไปกับการพัฒนา ปรับปรุงในทุกด้าน เพื่อให้เห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นและเมื่อพ้นโทษออกไปสู่สังคมจะได้สร้างประโยชน์ให้กับครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติต่อไป

ในด้านสภาวะสุขภาพช่องปากของผู้ต้องขัง พบว่า มีปัญหาของสุขภาพช่องปากสูง ได้แก่ โรคฟันผุ โรคปริทันต์ จากผลการสำรวจสภาวะทันตสุขภาพของผู้ต้องขังชายในทัณฑสถานบำบัดพิเศษ จังหวัดปทุมธานี พบว่า มีอัตราการเกิดโรคฟันผุ ร้อยละ 95 และมีฟันผุที่ยังไม่ได้รับการรักษาถึงร้อยละ 81 รวมทั้งพบว่าทุกกลุ่มอายุมีค่าเฉลี่ยส่วนของช่องปาก ที่มีระดับการมีเลือดออกมากกว่าระดับความรุนแรงอื่นๆ เฉลี่ย 2.59 ส่วนของช่องปาก<sup>(2)</sup> ในต่างประเทศพบว่าผู้ต้องขังในประเทศสหรัฐอเมริกา ในกลุ่มอายุ 20-30 ปี กลุ่มอายุ 35-44 ปี และกลุ่มอายุ 45 ปีและผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด 12.9, 16.4 และ 22.1 ซี่ต่อรายตามลำดับ<sup>(5)</sup> สาเหตุของการเกิดปัญหาอาจเกิดได้หลายสาเหตุ ทั้งในเรื่องพฤติกรรม การดูแลสุขภาพของผู้ต้องขัง สภาพแวดล้อมของเรือนจำที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากมีความแออัดของผู้ต้องขัง จำนวนบุคลากรด้านสาธารณสุขในเรือนจำไม่เพียงพอ ทำให้การให้บริการด้านสาธารณสุขอาจไม่ทั่วถึง<sup>(6,7)</sup> รวมถึงการเข้าถึงบริการสาธารณสุขน้อยเพราะหากจะนำผู้ต้องขังออกมารักษาที่โรงพยาบาล จำนวนผู้คุมมีไม่เพียงพอ และกระบวนการขออนุญาตจากเรือนจำก็มีขั้นตอนยุ่งยาก ทำให้ผู้ต้องขังไม่ได้รับการดูแลสุขภาพทันที่เมื่อมีอาการเจ็บป่วย<sup>(7,8)</sup> รวมทั้งงบประมาณมีค่อนข้างจำกัด นอกจากนี้การที่ผู้ต้องขังต้องถูกจำกัดอิสรภาพและบางรายอาจถูกทอดทิ้งจากญาติทำให้มีผลต่อจิตใจ<sup>(9)</sup> ปัญหาด้านสุขภาพของผู้ต้องขังนับเป็นปัญหาหนึ่ง ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต<sup>(7)</sup>

เรือนจำอำเภอชัยบาดาล ได้เปิดรับย้ายผู้ต้องขังเข้ามาอยู่ในการควบคุมตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2551 โดยเริ่มต้น มีผู้ต้องขังอยู่ในการดูแลชาย-หญิง จำนวน 201 ราย และปัจจุบัน ปีงบประมาณ 2565 มีผู้ต้องขังชาย-หญิง จำนวน 980 ราย และจากสถิติผู้ต้องขังป่วยของสถานพยาบาลเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ในปี 2551 พบว่าผู้ต้องขังมีปัญหาโรคในช่องปากมากกว่าโรคอื่นๆ ทั้งผู้ต้องขังชาย-หญิง โดยเฉลี่ย 30 รายต่อเดือน ซึ่งเป็นสถิติที่สูงกว่าโรคอื่นๆ อย่างมาก รวมทั้งเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ไม่มีกำลังเจ้าหน้าที่เพียงพอสำหรับการควบคุมตัวผู้ต้องขังป่วยจำนวนมาก ออกไปรับการรักษาโรคในช่องปากที่โรงพยาบาลได้ ฝ่ายทันตกรรมโรงพยาบาลชัยบาดาล ได้เห็นความสำคัญของการบรรเทาอาการความเจ็บป่วยต่างๆ ที่เกิดจากโรคในช่องปากและขอจำกัดของการออกไปรับบริการทันตกรรมที่โรงพยาบาลได้

โรงพยาบาลชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ได้จัดทำโครงการ “ส่งเสริมสุขภาพฟัน วันทันตสาธารณสุข” ขึ้นมา เพื่อเทิดพระเกียรติของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี โดยเริ่มออกหน่วยบริการทันตกรรม จัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านทันตกรรม เพื่อส่งเสริมให้ผู้ต้องขังมีสุขภาพอนามัยในช่องปากที่ดีตลอดไป และมีเป้าหมายให้ผู้ต้องขังในเรือนจำได้รับบริการครบทุกราย ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2551 เป็นต้นมา ทีมทันตแพทย์ที่ออกไปให้บริการทันตกรรมนั้นจะเป็นทันตบุคลากร (ทันตแพทย์ เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข ผู้ช่วยทันตแพทย์) จากฝ่ายทันตกรรมโรงพยาบาล ชัยบาดาล โดยออกไปให้บริการ 2 ครั้ง/ปี เป็นประจำทุกปี จนกระทั่งปี พ.ศ. 2562 มีโครงการราชทัณฑ์ปันสุข ทำความดี เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ทำให้การบริการออกหน่วยทันตกรรม ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพิ่มขึ้น ปลายปี พ.ศ.2563 เริ่มมีสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด ทำให้เกิดข้อจำกัดในการเข้าไปให้บริการทันตกรรมในเรือนจำ อำเภอยชัยบาดาล จึงทำได้เพียงส่งมอบอุปกรณ์การทำความสะอาดช่องปาก ได้แก่ แปรงสีฟัน ยาสีฟันไหมขัดฟัน แทนการเข้าไปให้บริการทันตกรรม กรณีผู้ต้องขังมีอาการฉุกเฉินเนื่องจากภาวะในช่องปาก จะมีเจ้าหน้าที่เรือนจำพาออกมาให้บริการทันตกรรมที่โรงพยาบาลชัยบาดาล

เนื่องจากการศึกษาปัญหาสุขภาพผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอยชัยบาดาลยังมีน้อย ทำให้มีข้อมูลที่เป็นไม่เพียงพอในการวางแผนแก้ไขปัญหสุขภาพโดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพช่องปาก จึงเป็นเหตุผลที่ต้องศึกษาเพิ่มเติมในสถานการณ์ปัจจุบันว่า ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอยชัยบาดาลมีพฤติกรรมสุขภาพช่องปากเป็นอย่างไร ซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในมิติสุขภาพช่องปาก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะสำรวจสภาวะทันตสุขภาพของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอยชัยบาดาล เพื่อประเมินสถานการณ์การเกิดโรคในช่องปาก และนำมาใช้ในการวางแผนและประเมินผลการให้บริการทันตกรรมกับผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอยชัยบาดาลอย่างมีคุณภาพต่อไป

### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินสภาวะสุขภาพช่องปากของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอยชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี และนำมาวางแผนการให้บริการทันตกรรม
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริการทันตกรรม ของทีมทันตบุคลากร โรงพยาบาลชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี
3. เพื่อประเมินการพัฒนาการให้บริการทันตกรรมแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอยชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี

### วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารุ่นนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) ดำเนินการศึกษา ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2564-กันยายน 2565 มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 4 ระยะดังนี้

**ระยะที่ 1** ระยะเตรียมการ ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอยชัยบาดาล อำเภอยชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี จำนวน 901 ราย (ตั้งแต่ ธันวาคม 2563-มกราคม 2564)

**ระยะที่ 2** ระยะดำเนินการวิจัย ดำเนินการสำรวจสถานะสุขภาพช่องปากผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาลจังหวัดลพบุรี (กุมภาพันธ์ 2564–กรกฎาคม 2565) ดังนี้

1) เก็บข้อมูลพฤติกรรมสุขภาพช่องปากของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ด้านความรู้ ในการปฏิบัติตัวในการดูแลสุขภาพช่องปาก

2) ทีมทันตบุคลากร ให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปาก โดยจัดกิจกรรม บรรยายความรู้ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปาก จัดบอร์ดความรู้เกี่ยวกับทันตสุขภาพ และให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับสุขภาพช่องปากแก่ผู้ต้องขัง

3) ทีมทันตบุคลากร ให้บริการทันตกรรมแก่ผู้ต้องขัง ได้แก่ การตรวจช่องปาก การถอนฟัน ผ่าฟันคุด และการตรวจรากฟันเทียมและคราบหินปูน การให้บริการทันตกรรมกับผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ได้รับความร่วมมือจากทันตบุคลากรจากสำนักงานสาธารณสุขประจำอำเภอ ทันตบุคลากรจากฝ่ายทันตกรรม โรงพยาบาลอานันทมหิดล กรมแพทย์ทหารบก จังหวัดลพบุรี ได้เข้ามาช่วยกันให้บริการทันตกรรมกับผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล โดยเพิ่มความถี่ในการไปให้บริการทันตกรรม จากเดิมเป็น ปีละ 2 ครั้ง แต่ในปี 2565 ปรับการให้บริการทันตกรรมเพิ่มขึ้นเป็นปีละ 6 ครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการระบบบริการสุขภาพสำหรับผู้ต้องขัง ของกระทรวงสาธารณสุข<sup>(10)</sup> ส่งผลให้ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ได้รับโอกาสการรักษาทางทันตกรรมที่รวดเร็วและมีคุณภาพที่ดีเพิ่มขึ้น

4) เก็บข้อมูลพฤติกรรมสุขภาพช่องปากของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี หลังจากได้รับความรู้จากทีมทันตบุคลากรในการให้ความรู้เกี่ยวกับ การดูแลสุขภาพช่องปาก

**ระยะที่ 3** ระยะติดตามและสังเกตผล เก็บรวบรวมข้อมูล และสรุปผลการดำเนินงาน (สิงหาคม 2565)

**ระยะที่ 4** ระยะสะท้อนกลับผลการดำเนินงาน และปรับปรุงระบบการให้บริการทันตกรรม (กันยายน 2565)

**กลุ่มเป้าหมาย** ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จำนวน 901 ราย

**เกณฑ์คัดเข้าของกลุ่มตัวอย่าง** ประกอบด้วย เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ตั้งแต่ (ธันวาคม 2563–มกราคม 2564) โดยมาจากแดน A จำนวน 368 ราย แดน B จำนวน 362 ราย แแดน C จำนวน 56 ราย แแดนหญิง จำนวน 85 ราย และแดนสุทกรรม จำนวน 30 ราย

**เครื่องมือในการวิจัย**

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1) แบบบันทึกผลการตรวจสุขภาพปาก ได้แก่ แบบบันทึกประวัติผู้มารับบริการกรณีทันตกรรม ตามมาตรฐานคลินิกทันตกรรมคุณภาพ จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นแบบฟอร์มที่พัฒนาโดยทีมทันตบุคลากร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี โดยข้อความมาจากแนวทางโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ติดดาว และข้อมูลที่ต้องลงเพิ่มข้อมูลระบบ Dental

2) แบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการดูแลสุขภาพช่องปาก ของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ดังนี้

2.1 วัดความรู้โดยการสอบถามตามแบบสอบถาม จำนวน 9 ข้อ มีเกณฑ์ในการให้คะแนน ตอบถูก ให้ 1 คะแนน ตอบผิดให้ 0 คะแนน ช่วงคะแนนความรู้อยู่ระหว่าง 0-9 คะแนน แบ่งกลุ่มโดยวิธีการกำหนด เกณฑ์ตามช่วงคะแนนตามแนวคิดของ Bloom<sup>(11)</sup> แบ่งระดับ คะแนนความรู้ ดังนี้  
ความรู้ระดับต่ำ ได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 60 ความรู้ระดับปานกลาง ได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 60-79 ความรู้ระดับสูง ได้คะแนนร้อยละ 80 ขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของเนื้อหา และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (Index of item objective congruence: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ได้ค่า 0.67-1.00 หลังจากนำไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากรที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย หาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) พบว่าแบบสอบถามพฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปาก ด้านความรู้ในการดูแลสุขภาพช่องปาก เท่ากับ 0.73

### **การเก็บรวบรวมข้อมูล**

ผู้วิจัยดำเนินการสำรวจข้อมูล ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ตั้งแต่ ธันวาคม 2563-มกราคม 2564 โดยเก็บข้อมูลผลการดำเนินการสำรวจสถานะสุขภาพช่องปากผู้ต้องขัง ในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สรุปผลการดำเนินการสำรวจช่องปาก ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี และสะท้อนกลับผลการดำเนินงาน โดย

1) นำผลการวิเคราะห์ระดับความรู้ในการดูแลสุขภาพช่องปาก ของผู้ต้องขังมานำเสนอให้กับ หัวหน้าหน่วยเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เพื่อนำมาวางแผนการให้บริการทันตกรรม ให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพต่อไป

2) ชี้แจงผลการดำเนินงาน การให้บริการทันตกรรมกับผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ในที่ประชุม คณะกรรมการประสานงานสุขภาพอำเภอ (คปสอ.) ชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เพื่อนำมาวางแผนการให้บริการทันตกรรมร่วมกับข้าราชการสุขภาพด้านอื่นๆของอำเภอชัยบาดาล ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

3) ชี้แจงผลการดำเนินงาน การให้บริการทันตกรรมผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ในที่ประชุม ของทีมทันตบุคลากร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี เพื่อนำข้อมูลมาวางแผนการทำงานร่วมกันระหว่าง ทีมทันตบุคลากร ในจังหวัดลพบุรี

### **การวิเคราะห์ข้อมูล**

วิเคราะห์ข้อมูลโดย สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistic) ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการอธิบายข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ระดับความรู้ในการดูแลสุขภาพช่องปาก ผู้ต้องขัง ในเรือนจำอำเภอชัยบาดาลจังหวัดลพบุรี และวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงอนุมาน Paired sample t-test เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง ของระดับความรู้ในการดูแลสุขภาพช่องปาก ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ก่อนและหลังการออกหน่วยให้บริการทันตกรรม

### การพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขออนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โรงพยาบาลพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี และได้รับเอกสารรับรองเลขที่ KNH 21/2565 โดยมีการรักษาสិทธิผู้ต้องขังที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- 1) ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ที่เข้าร่วมโครงการวิจัยจะได้รับการอธิบายเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการวิจัย ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัยโดยละเอียด
- 2) ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ทุกคนได้รับความยินยอมเข้าร่วมโครงการอย่างสมัครใจ โดยกำหนดให้มีการทำแบบยินยอมการเข้าร่วมงานวิจัยของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล
- 3) ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ทุกคนมีสิทธิในการบอกยกเลิกการเข้าร่วมโครงการวิจัยดังกล่าว โดยไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้ต้องขังในเรือนจำชัยบาดาล
- 4) ข้อมูลส่วนตัวของผู้ต้องขังในเรือนจำชัยบาดาล ทั้งหมดจะเก็บเป็นความลับ โดยเปิดเผยเฉพาะผลสรุปการวิจัยเท่านั้น

ทั้งนี้ เมื่อประเมินประสิทธิผลของกิจกรรมการให้บริการทันตกรรมในเรือนจำอำเภอชัยบาดาลแล้ว พบว่ามีความสำเร็จจะทำการส่งมอบกิจกรรมการให้บริการทันตกรรมในเรือนจำอำเภอชัยบาดาลนี้ ให้กับบุคลากรทางทันตสุขภาพและสาธารณสุข ดำเนินการขยายกิจกรรมนี้ ให้กับกลุ่มเปรียบเทียบกับ

### ผลการวิจัย

จากการสำรวจสภาวะสุขภาพช่องปากและพฤติกรรมกรดแลคติกสุขภาพช่องปากของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ผลการศึกษาดังนี้

#### ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป จำแนกตามแดนต่างๆ

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผู้ต้องขัง จำแนกตามแดนต่างๆ

ข้อมูลพื้นฐาน	รวม n (%)	แดน A n=368	แดน B n=362	แดน C n=56	แดนหญิง n=85	แดนสุทกรรม n=30
เพศ						
ชาย	816 (90.56)	368	362	56	0	30
หญิง	85 (9.44)	0	0	0	85	0
รวม	901 (100.00)					
อายุเฉลี่ย (ปี)	34.42	33.05	36.00	34.58	35.56	28.00

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล เป็นเพศชายมากที่สุด จำนวน 866 ราย คิดเป็นร้อยละ 90.56 รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน 85 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.44 อายุเฉลี่ยของผู้ต้องขัง 34.42 ปี อยู่ในแดน A มากที่สุด จำนวน 368 ราย รองลงมาอยู่ในแดน B จำนวน 362 ราย อยู่ในแดนหญิง จำนวน 85 ราย อยู่ในแดน C จำนวน 56 ราย และอยู่ในแดนสุทกรรม จำนวน 30 ราย ตามลำดับ

## ตารางที่ 2 ข้อมูลสภาวะสุขภาพช่องปากของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล (N=901)

สภาวะสุขภาพช่องปาก		แดน A	แดน B	แดน C	แดนหญิง	แดนสุทกรรม
สภาวะ โรคฟันผุ	ฟันที่ต้องถอน/รักษารากฟัน (ซี่)	832	1031	129	194	42
	ฟันที่ต้องอุด (ซี่)	781	1085	117	189	76
	ฟันที่อุดแล้ว (ซี่)	59	49	13	26	4
	ฟันที่ถอนแล้ว (ซี่)	1109	1688	170	319	84
	ค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด (DMFT)	5.29	7.795	5.35	6.27	5.33
สภาวะ ปริทันต์	สภาวะปริทันต์อักเสบ (ราย)	136	286	19	21	0
	สภาวะเหงือกอักเสบ (ราย)	174	247	88	0	26
	สภาวะปริทันต์ปกติ (ราย)	58	171	51	64	4
ความจำเป็น ต้องใส่ ฟันปลอม	ฟันปลอมทั้งปาก (ราย)	0	2	0	0	0
	ฟันปลอมชนิดบางส่วนถอดได้ (ราย)	78	122	13	47	5
	ไม่ใส่ฟันปลอม (ราย)	242	226	31	38	23
ความ พึงพอใจ	มากที่สุด	111	118	15	29	11
	มาก	102	118	15	29	8
	ปานกลาง	108	116	14	27	9
	น้อย	0	0	0	0	0
โรค ประจำตัว	ความดันโลหิตสูง	5	0	1	7	0
	เบาหวาน	0	1	1	5	0
	ไทรอยด์	0	0	2	0	28
	อื่นๆ	363	352	41	76	0
การสูบบุหรี่	สูบ	358	346	42	0	28
	ไม่สูบ	10	7	2	85	0
การติดเชื้อ HIV	ติด	3	3	2	0	28
	ไม่ติด	365	350	42	85	2
คัดกรอง มะเร็ง	เสี่ยง	358	346	42	0	28
	ไม่เสี่ยง	10	7	2	85	0
การดื่ม แอลกอฮอล์	เคยดื่ม	228	130	40	67	19
	ไม่ดื่ม	140	124	4	18	9

จากข้อมูลสภาวะสุขภาพช่องปากของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล (ตารางที่ 2) เนื่องจากศักยภาพของทีมทันตบุคลากร รพ.ชัยบาดาล มีจำกัด ไม่สามารถให้บริการทันตกรรมจำนวนผู้ต้องขังได้ครบทุกราย จึงได้วางแผนการให้บริการทันตกรรม เรียงลำดับตามความรุนแรง ดังนี้

1. การบริการของทันตบุคลากรที่ต้องวางแผนดำเนินการแก้ปัญหาตามแดนต่างๆ เป็นลำดับ ดังนี้

1.1 ผู้ต้องขังในแดน B ของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล มีปัญหาสภาวะสุขภาพช่องปากมากที่สุดที่จำเป็นต้องให้บริการทันตกรรมอันดับแรก เมื่อเทียบกับผู้ต้องขังในแดนอื่นๆของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล โดยมีดัชนีการเกิดโรคฟันผุ ค่า DMFT (ค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด) สูงที่สุด เท่ากับ 7.795 ซึ่งเป็นระดับความรุนแรงที่สูงมาก โดยมีจำนวน ฟันที่ต้องอุดฟัน 1,085 ซี่ ฟันที่ต้องถอน/รักษารากฟัน 1,031 ซี่ และจำนวนผู้ต้องขังที่มีสภาวะเหงือกอักเสบ 247 ราย และสภาวะปริทันต์ 286 ราย รวมทั้งมีความจำเป็นต้องใส่ฟันปลอม จำนวน 144 ราย (ฟันปลอมทั้งปาก จำนวน 2 ราย ฟันปลอมบางส่วนแบบถอดได้ จำนวน 122 ราย)

1.2 ผู้ต้องขังในแดนหญิงของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล มีปัญหาสภาวะสุขภาพช่องปากที่ต้องวางแผนการรักษาเป็นอันดับที่ 2 โดยมีดัชนีการเกิดโรคฟันผุ ค่า DMFT (ค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด) เท่ากับ 6.27 ซึ่งเป็นระดับความรุนแรงที่สูง มีจำนวนฟันที่ต้องถอนฟัน/รักษารากฟัน 194 ซี่ , ฟันที่ต้องอุดฟัน 189 ซี่ สภาวะปริทันต์ 21 ราย รวมทั้งมีความจำเป็นต้องใส่ฟันปลอมบางส่วนแบบถอดได้ จำนวน 47 ราย

1.3 ผู้ต้องขังในแดน C ของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล มีปัญหาสภาวะสุขภาพช่องปากที่ต้องวางแผนการรักษาเป็นอันดับที่ 3 โดยมีดัชนีการเกิดโรคฟันผุ ค่า DMFT (ค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด) เท่ากับ 5.35 ซึ่งเป็นระดับความรุนแรงปานกลาง มีจำนวนฟันที่ต้องถอนฟัน/รักษารากฟัน 129 ซี่ ฟันที่ต้องอุดฟัน 117 ซี่ และจำนวนผู้ต้องขังที่มีสภาวะเหงือกอักเสบ 88 ราย และสภาวะปริทันต์ 19 ราย รวมทั้งมีความจำเป็นต้องใส่ฟันปลอมบางส่วนแบบถอดได้ จำนวน 13 ราย

1.4 ผู้ต้องขังในแดนสุทกรรม ของเรือนจำอำเภอชัยมีปัญหาสภาวะสุขภาพช่องปากที่ต้องวางแผนการรักษาเป็นอันดับที่ 4 โดยมีดัชนีการเกิดโรคฟันผุ ค่า DMFT (ค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด) เท่ากับ 5.33 (มีค่า DMFT ใกล้เคียงกับแดน C) มีจำนวนฟันที่ต้องอุดฟัน 76 ซี่ ฟันที่ต้องการถอนฟัน/รักษารากฟัน 42 ซี่ และจำนวนผู้ต้องขังที่มีสภาวะเหงือกอักเสบ 26 ราย และมีความจำเป็นต้องใส่ฟันปลอมบางส่วนแบบถอดได้จำนวน 5 ราย

1.5 ผู้ต้องขังในแดน A ของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล มีปัญหาสภาวะสุขภาพช่องปาก ที่ต้องวางแผนการรักษาเป็นอันดับที่ 5 โดยมีดัชนีการเกิดโรคฟันผุ ค่า DMFT (ค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด) เท่ากับ 5.29 (มีค่า DMFT ใกล้เคียงกับแดน C และแดนสุทกรรม) โดยมีฟันที่ต้องถอนฟัน/รักษารากฟัน 832 ซี่ ฟันที่ต้องอุดฟัน 781 ซี่ และจำนวนผู้ต้องขังที่มีสภาวะเหงือกอักเสบ 174 ราย และสภาวะปริทันต์ 136 ราย รวมทั้งมีความจำเป็นต้องใส่ฟันปลอมบางส่วนแบบถอดได้ จำนวน 78 ราย

การเข้าไปให้บริการทันตกรรม จะเรียงลำดับตามความรุนแรงของสภาวะฟันผุ ตามองค์การอนามัยโลก<sup>(12)</sup> คือ (ตารางที่ 3)

**ตารางที่ 3** ข้อมูลการบริการทันตกรรม ตามความรุนแรงของสภาวะฟันผุ จากค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน และอุด

ค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด (DMFT) ซี/ราย	ระดับความรุนแรง
0.0-3.0	ระดับต่ำมาก (Very low)
3.1-4.0	ระดับต่ำ (Low)
4.1-6.0	ระดับปานกลาง (Moderate)
6.1-8.0	ระดับสูง (High)
>8.0	ระดับสูงมาก (Very high)

2. จากการประเมินความพึงพอใจต่อการได้รับบริการทันตกรรม พบว่า ผู้ต้องขังในแดน B มีความพึงพอใจต่อการได้รับบริการทันตกรรม ของทีมทันตบุคลากร ระดับมากที่สุด รองลงมา เป็นผู้ต้องขังในแดน A และผู้ต้องขังในแดนหญิง ผู้ต้องขังในแดน C และผู้ต้องขังในแดนสุทกรรม ตามลำดับ

3. จำแนกตามโรคประจำตัว พบว่า แคนหญิง มีโรคความดันโลหิตสูง (7 ราย) และโรคเบาหวาน (5 ราย) จำนวนมากที่สุด แต่แดน A มีโรคประจำตัว อื่นๆนอกจาก โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคไทรอยด์ จำนวนมากที่สุด (363 ราย) จำแนกตามประวัติการสูบบุหรี่ พบว่า แคน A มีประวัติเคยสูบบุหรี่ สูงที่สุด จำนวน (358 ราย) จำแนกตามประวัติการติดเชื้อ HIV พบว่า แคนสุทกรรม มีจำนวนผู้ติดเชื้อมากที่สุด (28 ราย) จำแนกตามการคัดกรองมะเร็ง ดูจากปัจจัยเสี่ยงหลัก 4 ปัจจัย คือ 1) ประวัติการสูบบุหรี่ 2) การดื่มแอลกอฮอล์ 3) การเคี้ยวหมาก/ยาเส้น 4) การใส่ฟันเทียมที่ไม่พอดี/หลวม พบว่า แคน A มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคมะเร็งมากที่สุด เนื่องจากมีจำนวนผู้มีประวัติการสูบบุหรี่สูงที่สุดกว่าทุกแดน

**ตารางที่ 4** การให้บริการตรวจสุขภาพช่องปากและการให้บริการทันตกรรมกับผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล ตามแนวทางการตรวจราชการ โครงการราชทัณฑ์ปันสุข ทำความดี เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์

รายการ	เกณฑ์การตรวจราชการ	ปี 2564	ปี 2565	ผลการคัดกรอง
		% (n)	% (n)	
1. ผู้ต้องขังได้รับการตรวจคัดกรองสุขภาพช่องปาก มีการส่งเสริมการดูแลสุขภาพช่องปาก	อย่างน้อย ร้อยละ 60	100 (1,000 คน)	100 (980 คน)	ปี 2564 พบปัญหาสุขภาพช่องปาก 780 ราย ปี 2565 พบปัญหาสุขภาพช่องปาก 515 ราย
2. ผู้ต้องขังที่มีปัญหาสุขภาพช่องปากได้รับการรักษาทางทันตกรรม - มีกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพช่องปากในเรือนจำ	อย่างน้อย 1 ครั้ง/ปี/คน ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของผู้ต้องขังที่มีปัญหาสุขภาพช่องปาก	28.20 (282 คน)	72.6 (711 คน)	(ถอนฟัน, ผ่าฟันคุด)

จากตารางที่ 4 พบว่า หลังจากที่มีการวางแผนการออกหน่วยทันตกรรม โดยการเข้าไปจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพช่องปาก มีการให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปาก การให้คำปรึกษา คำแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพช่องปากแก่ผู้ต้องขัง และมีการให้บริการทันตกรรมแก่ผู้ต้องขัง ส่งผลให้ผู้ต้องขังมีจำนวนในการเข้ารับบริการตรวจคัดกรอง (100%) และการได้รับการบริการรักษาทางทันตกรรม (72.6%) เพิ่มขึ้น โดยสามารถให้บริการได้สูงกว่าค่าเป้าหมายของตัวชี้วัดกระทรวงสาธารณสุข

**ส่วนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปากผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี**

ผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปากเป็นรายข้อ ผู้ต้องขังตอบคำถามได้ถูกต้องมากที่สุดคือ ฟันของเรามีซี่ๆ ๒ ซี่ อ่ะไรบ้าง (คำตอบที่ถูกต้อง: มี 2 ซี่คือ ฟันแท้ ฟันน้ำนม) ร้อยละ 100 รองลงมา คือ เหงือกปกติของเรามีลักษณะสีเป็นอย่างไร (คำตอบที่ถูกต้อง: สีชมพูซีด) ร้อยละ 96.7 และข้อใดกล่าวถูกต้อง (คำตอบที่ถูกต้อง: ฟันแท้มีจำนวน 32 ซี่) ร้อยละ 93.3 ตามลำดับ

**ส่วนที่ 3 ระดับความรู้ในการดูแลสุขภาพช่องปาก ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี**

**ตารางที่ 5 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย ของระดับความรู้ในการดูแลสุขภาพช่องปาก ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ก่อนและหลังการออกหน่วยให้บริการทันตกรรม**

การให้บริการทันตกรรม	$\bar{X}$	N	S	t-test	p-value
ก่อน	2.76	901	0.67	10.28**	0.00
หลัง	4.90	901	0.75		

\*\*ระดับนัยสำคัญที่ 0.01

จากตารางที่ 5 พบว่า ความรู้ในการดูแลสุขภาพช่องปาก ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ก่อนและหลังการออกหน่วยให้บริการทันตกรรม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ  $p=0.01$  นั่นคือ หลังการออกหน่วยให้บริการทันตกรรม ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี มีระดับความรู้ในการดูแลสุขภาพช่องปาก เฉลี่ย 4.90 คะแนน จากก่อนการออกหน่วยให้บริการทันตกรรม มีระดับความรู้ในการดูแลสุขภาพช่องปาก เฉลี่ย 2.76 คะแนน เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

**อภิปรายผลการวิจัย**

1. จากข้อมูลสภาวะสุขภาพช่องปาก ของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล พบว่า ผู้ต้องขังในแดน B ของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล มีดัชนีการเกิดโรคฟันผุ ค่า DMFT (ค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด) เท่ากับ 7.795 ซึ่งเป็นระดับความรุนแรงที่สูงมาก เมื่อเทียบจากผลการสำรวจสภาวะสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2560<sup>(13)</sup>

ในประชากรกลุ่มวัยทำงานอายุ 35-44 ปี มีค่าเฉลี่ยฟันผุ ถอน อุด (DMFT) 6.6 ซี่/ราย จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนให้บริการทันตกรรมอันดับแรก เมื่อเทียบกับผู้ต้องขังในแดนอื่นๆของเรือนจำอำเภอชัยบาดาล

2. ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จากการตรวจคัดกรองสุขภาพช่องปาก ในปี 2564 มีปัญหาสุขภาพช่องปาก 780 ราย และในปี 2565 มีปัญหาสุขภาพช่องปาก ลดลงเหลือ 515 ราย เป็นผลมาจากการได้มีการวางแผนการให้บริการทันตกรรม มีกิจกรรมบรรยายความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปาก จัดบอร์ดความรู้เกี่ยวกับทันตสุขภาพ ให้คำปรึกษาและคำแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพช่องปากแก่ผู้ต้องขัง อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี จึงส่งผลให้ผู้ต้องขังได้รับความรู้ ในการดูแลสุขภาพช่องปากและฟัน มีการปฏิบัติตัวในการดูแลสุขภาพช่องปากและฟัน สามารถดูแลทำความสะอาดสุขภาพช่องปากตนเองได้เอง รวมทั้งมีตรวจสุขภาพช่องปากแก่ผู้ต้องขัง และบริการทันตกรรมแก่ผู้ต้องขัง ได้แก่ ถอนฟัน ผ่าฟันคุด ตรวจสอบคราบจุลินทรีย์ และคราบหินปูน ปัญหาสุขภาพช่องปาก จึงลดลงถึงร้อยละ 33.97 สอดคล้องกับ Pender<sup>(14)</sup> ที่กล่าวถึงการส่งเสริมสุขภาพในเชิงกิจกรรม ว่า การจูงใจหรือการกระทำใดๆ ที่มีผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล มีองค์ประกอบ 3 ด้านด้วยกัน ได้แก่ การให้ความรู้ (Health education) การป้องกัน (Health prevention) และการให้ภูมิคุ้มกันด้านสุขภาพ (Health protection)

3. การให้บริการทันตกรรมของทีมทันตบุคลากร โรงพยาบาลชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี โดยวางแผนทำการตรวจ 1 ครั้ง/ปี/ราย ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของผู้ต้องขังที่มีปัญหาสุขภาพช่องปาก จากเกณฑ์การตรวจราชการของกระทรวงสาธารณสุข พบว่า การประเมินผลการให้บริการตรวจสุขภาพช่องปาก และการให้บริการทันตกรรมให้กับผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล มีผลการดำเนินงานเกินกว่าค่าเป้าหมายของตัวชี้วัดกระทรวงสาธารณสุข เนื่องจากการวางกรอบกิจกรรมที่เป็นระบบ มีการวางแผนนัดหมายออกไปให้บริการทันตกรรม ใน ปี 2565 ทุก 2 เดือน/ปีละ 6 ครั้ง ซึ่งการออกไปให้บริการทุกครั้งจะได้รับความร่วมมือจากทันตบุคลากรจากสำนักงานสาธารณสุขประจำอำเภอชัยบาดาล ทันตบุคลากรจากฝ่ายทันตกรรม โรงพยาบาลอานันทมหิดล กรมแพทย์ทหารบก จังหวัดลพบุรี หมุนเวียนสลับกันเข้ามา ร่วมการให้บริการทันตกรรมกับผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาลกับทีมทันตบุคลากร ของโรงพยาบาลชัยบาดาล ส่งผลให้ผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอชัยบาดาล มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปาก ในปี 2565 เพิ่มขึ้น ร้อยละ 66.7 และจากการดูแลสุขภาพช่องปากเพิ่มขึ้น ปัญหาสุขภาพช่องปากของผู้ต้องขังลดลงเหลือเพียง 515 ราย จากผู้ต้องขังที่มีปัญหาสุขภาพช่องปาก 780 ราย

4. การให้บริการทันตกรรมของทีมทันตบุคลากร โรงพยาบาลชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี พบว่า หลังการออกหน่วยให้บริการทันตกรรม ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี มีระดับความรู้ในการดูแลสุขภาพช่องปาก เฉลี่ย 4.90 คะแนน จากคะแนนเต็ม 9 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการออกหน่วยให้บริการทันตกรรม มีระดับความรู้ในการดูแลสุขภาพช่องปาก เฉลี่ยเพียง 2.76 คะแนน จากคะแนนเต็ม 9 คะแนน ซึ่งเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สอดคล้องกับพุลพฤษโสภารัตน<sup>(9)</sup> ที่พบว่า การมุ่งเน้นให้ผู้ต้องขัง มีความรอบรู้และมีทักษะในการดูแลสุขภาพช่องปากตนเอง หรือการพัฒนามาตรการด้านการสร้างเสริมสุขภาพช่องปากในเรือนจำ เป็นวิธีการที่จะช่วยลดปัญหาสุขภาพ และเพิ่มความเท่าเทียมการดูแลสุขภาพช่องปากให้แก่ผู้ต้องขังได้เป็นอย่างดี

5. การเข้าไปให้บริการทันตกรรมเชิงรุกของทีมทันตบุคลากร ก่อให้เกิดความพึงพอใจกับผู้ต้องขังในระดับมากที่สุดในทุกแดน แสดงให้เห็นว่า ผู้ต้องขังรู้สึกถึงการได้รับการดูแลรักษาตามมาตรฐาน คุณภาพ เช่นเดียวกับกับประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของโครงการราชทัณฑ์ ปันสุข ทำความดีเพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์<sup>(14)</sup> ที่ให้ผู้ต้องขังได้รับการดูแลรักษาพยาบาลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ (Humanized health care)

6. ผลลัพธ์ของการเข้าไปให้บริการทันตกรรมเชิงรุกให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ ทำให้ผู้ต้องขังสามารถเข้าถึงบริการทางการแพทย์มากขึ้นโดยมีอัตราเข้ารับการคัดกรองโรคเพิ่มขึ้นเข้าถึงบริการการรักษาได้มากขึ้น ส่งผลให้ไม่เสียอัตรากำลังผู้คุมในการส่งออกไปรักษาที่โรงพยาบาลภายนอก แบ่งเบาภาระหน้าที่เจ้าหน้าที่ในสถานพยาบาลในเรือนจำ ทำให้สามารถจัดปรับเวลาในการทำงานและเรียนรู้ เพื่อทำให้บทบาทส่งเสริมป้องกันได้มากและดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาสาธารณสุขสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำของโครงการราชทัณฑ์ ปันสุข ทำความดีเพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์<sup>(14)</sup> ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมให้เกิดการทำงานเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบทั้งภายในและภายนอกเรือนจำ ผลลัพธ์ที่ตีปลายทาง คือ ตัวผู้ป่วยผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำนั่นเอง

7. ผู้ต้องขังเป็นกลุ่มประชากรเฉพาะที่มีความเปราะบางทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และพฤติกรรมสุขภาพของตัวผู้ต้องขังทั้งก่อนและหลังการเข้าไปอยู่ในเรือนจำ ย่อมส่งผลและกำหนดสภาวะสุขภาพของตัวผู้ต้องขัง อัตราโรคฟันผุ เหงือกอักเสบและการสูญเสียฟันในกลุ่มผู้ต้องขังอยู่ในระดับสูง ตั้งแต่ก่อนเข้าเรือนจำ เมื่อผู้ต้องขังเข้าไปอยู่ในเรือนจำ แม้ว่าปัจจัยกำหนดสุขภาพผู้ต้องขัง (Determinant of prison health)<sup>(15)</sup> เปลี่ยนไป การควบคุมกฎระเบียบและตารางชีวิตที่เป็นแบบแผนมากขึ้น แต่อัตราการเกิดโรคในช่องปากและสภาวะปัญหาสุขภาพช่องปากยังคงอยู่ในระดับสูง อาจเนื่องด้วยปัญหาทันตสุขภาพที่สะสมมาก่อนเข้าเรือนจำ จำนวนผู้ต้องขังที่เพิ่มขึ้นและการเข้าถึงบริการรักษาเป็นไปอย่างจำกัด ดังนั้นการมุ่งเน้นให้ผู้ต้องขังมีความรอบรู้และมีทักษะในการดูแลสุขภาพช่องปากตนเอง หรือการพัฒนามาตรการด้านการสร้างเสริมสุขภาพช่องปากในเรือนจำ จะเป็นวิธีการที่จะช่วยลดปัญหาสุขภาพและเพิ่มความเท่าเทียมการดูแลสุขภาพช่องปากให้แก่ผู้ต้องขังได้เป็นอย่างดี

#### ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษากลุ่มเป้าหมาย ผู้ต้องขังในเรือนจำ ที่เข้ารับบริการทันตกรรมในเรือนจำอำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาเปรียบเทียบในเรือนจำอื่นๆ เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อสภาวะสุขภาพช่องปาก

2. ควรศึกษาเพิ่มเติมในประเด็น การจัดการบริการสุขภาพช่องปากผู้ต้องขังในกลุ่มเฉพาะต่างๆ เช่น ผู้ต้องขังที่มีภาวะซึมเศร้า ในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อกระตุ้นการเข้ารับบริการทันตกรรมป้องกัน และการบริการทันตกรรมรักษา

3. ควรศึกษาเพิ่มเติมในการพัฒนาประเด็นของความรู้ ทักษะคิด พฤติกรรมในการดูแลสุขภาพช่องปากอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นหนทางที่จะส่งเสริมให้ผู้ต้องขังเกิดดูแลสุขภาพช่องปาก สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และ/หรือทบทวนได้ด้วยตนเองต่อไป

## เอกสารอ้างอิง

1. พรบ.สุขภาพแห่งชาติ. ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 124 ตอนที่ 16 ก ลงวันที่ 19 มี.ค. 2550 [ออนไลน์] 2550. [เข้าถึงเมื่อ 2557 ม.ค. 30]. เข้าถึงได้จาก:  
[http://www.acfs.go.th/km/download/act\\_healthy\\_2550.pdf](http://www.acfs.go.th/km/download/act_healthy_2550.pdf)
2. จุริรัตน์ ทะนงศักดิ์สกุล, พลินี เดชสมบุญรัตน์. การสำรวจสถานะทันตสุขภาพของผู้ต้องขังชายในทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี. วิทยาสารทันตแพทยศาสตร์. 2552;58(4):255-62.
3. กรมราชทัณฑ์. สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ [ออนไลน์]. 2552 [เข้าถึงเมื่อ 2557 ก.พ. 3]. เข้าถึงได้จาก: [http://www.correct.go.th/stat102/display/result\\_pdf.php?date=2009-01-01](http://www.correct.go.th/stat102/display/result_pdf.php?date=2009-01-01)
4. กรมราชทัณฑ์. สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ [ออนไลน์]. 2557 [เข้าถึงเมื่อ 2557 ก.พ. 3]. เข้าถึงได้จาก: [http://www.correct.go.th/stat102/display/result\\_pdf.php?date=2014-01-01](http://www.correct.go.th/stat102/display/result_pdf.php?date=2014-01-01)
5. Mixson JM, Eplee HC, Feil PH, Jones JJ, Rico M. Oral health status of a federal prison population. J Public Health Dent. 1990;50(4):257-261.
6. กมลชนก ทองเอียด. พฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพและปัจจัยบางประการในผู้ถูกควบคุมชายศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนภาคใต้. [วิทยานิพนธ์ พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่]. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; 2548.
7. วีระวัฒน์ พันธุ์ครุฑ. ปัญหาสุขภาพผู้ต้องขัง [ออนไลน์]. 2559 [เข้าถึงเมื่อ 2559 ธ.ค. 30]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.doctor.or.th/article/detail/400416>
8. พูลพฤษ โสภารัตน. แนวคิดและการสร้างเสริมสุขภาพช่องปากผู้ต้องขัง. กรุงเทพฯ: เอดริม; 2563.
9. สิริวดี รวีไชยวัฒน์. คุณโรคแดนคุก: คุณสุขภาพผู้ต้องขัง [ออนไลน์]. 2559 [เข้าถึงเมื่อ 2559 ก.ย. 15]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.manager.co.th/qol/viewnews.aspx?NewsID=9590000092678>
10. กองบริหารการสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. แนวทางการพัฒนาระบบบริการสาธารณสุขสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำ (ฉบับปรับปรุง) 2564. กรุงเทพฯ: บอรัม ทู ปี; 2564.
11. นิภา โพนนะ. ผลการศึกษาพฤติกรรมการดูแลอนามัยช่องปากของมารดาในเด็กวัยก่อนเรียน. [สารนิพนธ์ วิทยาศาสตร์บัณฑิต]. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2551.
12. Learning together to work together for health : report of a WHO Study Group on Multiprofessional Education of Health Personnel : the Team Approach [meeting held in Geneva from 12 to 16 October 1987]
13. สำนักทันตสาธารณสุข กรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุข. รายงานผลการสำรวจสถานะช่องปากแห่งชาติ ครั้งที่ 8 ประเทศไทย พ.ศ. 2560. กรุงเทพฯ: สามเจริญพาณิชย์; 2561.
14. Pender NJ, Murdaugh CL, Parsons AM. Health promotion in nursing practice 4<sup>th</sup> ed. Boston: Julie Levin Alexander; 2011.
15. กระทรวงยุติธรรม. โครงการราชทัณฑ์ปันสุขทำความดี เพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์. กรุงเทพฯ:บอช; 2565.
16. กุลภา วจนสาระ.ป่วยไข้ในเรือนจำ: ปัญหาสุขภาพและการเข้าถึงบริการ. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล; 2561.